

культурного тла, може бути різною у різних культурно-соціальних середовищах, іноді мати індивідуально-психологічну специфіку, бути значущою для конкретного автора твору [6;377].

ЛІТЕРАТУРА

1. “История понятия коннотации”, журнал “Филолог. Науки” 1979, №2.
2. Кунин А.В. «Фразеологические единицы и контекст» // Иностранные языки в школе. – 1971 – № 5 – С. 2-15.
3. Мошиашвили С.А. «Специфика восприятия фразеологических единиц в художественном тексте: на материале английского языка» // Науч. докл. высш. шк. Филол. Науки. – 1991 – № 1 – С. 92-100.
4. Потебня А.А. Теоретическая поэтика. – М.: Высш. шк., 1990. – 334 С. – / Классика литературной науки.
5. Іванишин В.П. «Нариси з теорії літератури»: навч. посіб. / – К.: ВЦ «Академія», 2010.- 256 с.
6. Літературознавчий словник-довідник //ВЦ «Академія», Київ, 1997 р. – С. 376-377.

УДК 811.134.2

Присяжнюк І.А.
(Київ, Україна)

АНТРОПОНІМИ В ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

Стаття присвячена дослідженню антропонімів в складі стійких фразеологічних одиниць (ФО). Розглядається функціональне навантаження антропонімів, аналізується роль імені та його атрибутивного оточення в формуванні семантики ФО. Визначається співвідношення екстралінгвістичного та лінгвістичного у значенні антропоніма, а також роль позамовної лінгвокультурологічної інформації у формуванні значення ФО.

Ключові слова: антропонім, фразеологічні одиниці, прецедентні феномени, рівні володіння мовою, паронімія.

Статья посвящена антропонимам в составе стойких фразеологических единиц (ФЕ). Рассматривается функциональная нагрузка антропонимов, анализируется роль имени и его атрибутивного окружения в формировании семантики ФЕ. Определяется соотношение экстралингвистического и лингвистического в значении антропонима, а также роль внеязыковой лингвокультурологической информации в формировании значения ФЕ.

Ключевые слова: антропоним, фразеологические единицы, прецедентные феномены, уровни владения языком, паронимия.

The article is dedicated to research of anthroponyms which make part of stable phraseological units (PU). It focuses on functional meaning of anthroponyms, it analyses the role of

© Присяжнюк І.А., 2011

proper names and its attributives in formation of PU's semantics. Correlation of extralinguistic and linguistic elements in the meaning of anthroponyms and significance of linguocultural information in formation of figurative sense of PU are described.

Key words: *anthroponyms, phraseological units, precedent phenomena, levels of proficiency, proverbialization.*

Проблема взаємодії мови та культури є однією з центральних для філологічної науки. Останнім часом збільшився інтерес представників різних сфер гуманітарних наук до досліджень національно-культурних особливостей мовної свідомості. В теоретичній та прикладній лінгвістиці до вивчення цього питання постійно звертаються учені, що працюють в таких напрямках, як когнітивна лінгвістика, етнопсихолінгвістика, лінгвокультурологія та ін. Очевидно, що найбільш яскраво та рельєфно специфічні риси етнічної свідомості проявляються в міжкультурній комунікації, під якої розуміється спілкування представників різних лінгвокультурних суспільств.

Актуальність даного дослідження обумовлена загальною направленістю сучасної лінгвістики на вивчення культурного фактора в мові. На матеріалі іспанської мови в даній статті досліджується проблема національно-культурного компонента значення антропоніма, що допомагає виявити особливості фразеологічної картини світу даної мови.

Питання про необхідність дослідження природи та функцій онімів у складі ФО порушували вчені ще в минулому столітті. Так, Ф. Буслаєв звернув увагу на музичну основу, наявну в ономастичному компоненті (ОК) прислів'їв та приказок. Учений зазначав, що під впливом гри слів, зумовленої явищем паронімії, оніми набувають нового значення, піддаються різним асоціаціям. Подібної думки дотримувались В.Даль та І.Вознесенський. Дослідники В.Никонов та Є. Отін обстоюють думку про розвиток у складі ФО відантропонімічних значень з конотаціями ідеологічного характеру, що беруть витоки від того об'єкта, який вони колись позначали. Р.Охштат, Л.Щетинін та Б.Ажнюк підкреслюють, що роль ОК зводиться або до функції граматично визначального компонента, або ж до функції формального суб'єкта чи об'єкта предикації [1]. Проблеми функціонування власних назв (ВН) у складі фразеологізмів висвячені дисертаційні роботи Г.Манушкіної, О.Сафронової, О.Кудріної, Л.Степанової, Я.Лагинович, А.Кравчук та В.Бояркіна, виконані на матеріалі англійської, французької, німецької, польської та російської мови.

Метою даного дослідження є виявлення лінгвокультурологічних особливостей ФО з антропонімічним компонентом в іспанській мові. Досягнення даної мети передбачає вирішення наступних завдань:

розкриття конотативного аспекту значення фразеологізованих антропонімів;

дослідження складових культури, що представлені в ФО з ОК;

проведення лінгвокультурологічного аналізу антропонімічної фразеології за характером об'єктів, що вони позначають.

Загальноприйнятим можна вважати положення про те, що володіння власне вербальним кодом тієї чи іншої мови, правилами її використання не є достатньою умовою для успішної міжкультурної комунікації. Оволодіння основами соціокультурного кода того суспільства, мовою якого відбувається спілкування, є тією ланкою, відсутність якої нерідко породжує комунікативні непорозуміння. І, як справедливо помічає Г.В. Дени-

сова «мовна компетенція неминуче переплітається з енциклопедичними знаннями і без останніх нерідко виявляється простою фікцією» [2:146].

Таким чином виділяють 4 рівні володіння мовою:
власне лінгвістичний;
національнокультурний;
енциклопедичний;
ситуативний [4:125-133].

Національнокультурному та енциклопедичному рівням володіння мовою належать деякі події, факти, імена, тексти, які знайомі більшості представників лінгвокультурної спільноти, зберігаються в її пам'яті та регулярно актуалізуються в її мовленні. Дані феномени розглядаються як прецедентні і без знайомства зі специфікою їх функціонування в свідомості і мовленні, повноцінна комунікація відповідного лінгвокультурного суспільства є неможливою.

Фразеологія будь-якого народу нерозривно пов'язана з його історією, культурою, літературою, звичаями та традиціями нації-носія даної мови. Цей зв'язок найбільш чітко простежується в тих фразеологічних одиницях (ФО), до складу яких входять власні назви (ВН). ФО з ономастичним компонентом (ОК), у свою чергу, є особливим видом ФО завдяки особливій семантичній трансформації оніма. Хоча ВН і прийнято вважати найконкретнішою і разом з тим найабстрактнішою одиницею мови. Вона називає індивідуальний предмет, який, однак завжди належить до певного класу, роду, є показником родового функціонального поняття. Тому будь-який онім завжди асоціюється з певним загальним поняттям.

Залучення ономастики до паремій – одна з вимог цього фольклорного жанру, що передбачає місткість думки в лаконічному образному оформленні.

В плані фразеології іспанської мови надзвичайно важливо визначити ступінь прецедентності ФО в реальній комунікації незалежно від типу одиниці, і її можливість актуалізувати прецедентні феномени комунікативної діяльності, і докласти зусиль до оволодіння нею та пов'язаними з нею фоновими знаннями історичного та культурного характеру.

Даний підхід може вдосконалити методику викладання іспанської мови, поглянути на неї по-новому і систематизувати процес оволодіння реально комунікативно та когнітивно цінними одиницями, втілюючи тим самим успішну соціалізацію іспанців в іспанському лінгвокультурному суспільстві.

Аналіз єдності ознак ономастичності та апелятивності, що створює експресію, на якій ґрунтується функціонування власних назв у складі прислів'їв та приказок вказує на те, що особливої уваги заслуговує процес переосмислення буквального змісту словосполучення в переносне, цілісне значення фразеологічної одиниці.

Завдяки експресивності та стилістичному потенціалові, імена можуть викликати різноманітні емоції, асоціації. У фразеологічному звороті смисл окремого слова тією чи іншою мірою блідне, майже зовсім зникає, семантика словосполучення як цілого при цьому вирає, розвиваючи додаткове, й нерідко нове значення порівняно з тими значеннями, які є в словах, що входять в ці словосполучення.

Переносні співзначення денотативно мотивованих ВН утворюються шляхом узагальнення одиничного значення первинного денотата через абсолютизацію якоїсь однієї

риси, властивості. Роль семантично стрижневого компонента ФО належить далеко не всім ВН, хоч, безсумнівно, всі вони є джерелом експресивності зворотів. У фразеологізації бере участь не сам онім, а символічне значення, яким наповнюється онімічна оболонка в процесі функціонування в мовленні. Вирішальне значення у формуванні символічних значень ВН відіграють асоціації, які супроводжують дане ім'я, а потім і замінюють поняття якоюсь своєю частиною або повністю, де ВН реалізують фразеологічно зв'язні символічні спів значення, що генетично сягають асоціацій, пов'язаних з денотатами онімів. Тому розвиток конотацій пов'язують не з процесом семантичного розщеплення, а впливом екстралінгвістичних чинників, зокрема асоціативних зв'язків з реальними або вигаданими об'єктами, характерними ознаками, подіями, вчинками, пов'язаними з ними.

Етимологія ФО допомагає глибше прослідкувати зв'язок мови і культури суспільства на різних рівнях, а отже, проаналізувати компоненти значення ФО, які без фонових знань залишаються недоступними розумінню іншомовних осіб. Це добре видно на прикладі ФО з ономастичним компонентом, які позначають пересічну особистість, довірливу та безневинну в іспанській мові: Juan Bimbe (Хуан Бімбе); buen Juan (добрий Хуан); Juan de buen alma (добродушний Хуан); Juan de las Viñas (Хуан з Вінї); Juan Lanas (Хуан Ланас); Juan Vainas (Хуан Нещастя). При порівнянні цих ФО видно, що основним їх значенням є «звичайна людина, яких багато». На перший погляд це зумовлено високою частотністю вживання такого імені, як Хуан. Однак конотативні компоненти значень привнесені самими ВН і пов'язані з екстралінгвістичною інформацією дають можливість диференціювати ці ФО, реконструювати їхні первісні значення з метою правильно розуміти самі ФО в мовленнєвому дискурсі. Наприклад, Хуан Бімбе це вигаданий герой бувальщини, що досить широко використовувався для національного уособлення Венесуели, але зараз є застарівши. Згідно з місцевим фольклором регіону Кумана, назва походить від імені одного з жителів 1850-х років, що був розумово хворим, але дана версія викликає чимало сумнівів [10].

У процесі фразеологізації слова, що входять до складу словосполучення, втрачають своє номінативне значення, переосмислюються, стають компонентами фразеологізму і набувають фразеологічної семантики. Семантика фразеологічних одиниць різна: в одних вона невмотивована, а в інших вмотивована.

Фразеологізми евфемізми – образні паралелі; їх метою є прикриття непривабливих явищ життя, наприклад ФО, в основі яких лежать імена, що виступають символами розумово неповноцінних людей: El maestro Ciruela, que no sabía leer y puso escuela (вчитель Сіруела, що не вміє читати, а інших навчає); No tiene mucho de Salomón (не мати багато від Соломона);

Однією з основних функцій ВН є типізація особи, що спричиняє її апелюватизацію. Так імена Caín (Каїн), Judas (Іуда), Barrabas (Іуда) виразно репрезентують людей, що є зрадниками та негідниками: abrazo de Judas (обійми Іуди), alma de Caín (душа Каїна), falso (negro) como (más falso que) el alma de Judas (нещирий (темний) як душа Іуди), darse a Barrabás (віддатися Вараві), una invención de Barrabás (задум Варави), tentarle a uno Barrabás (його спокушає Варави), más malo que Barrabás (гірший ніж Варави), ir con las de Caín (мати злі задуми як у Каїна); tener las de Caín (мати злі задуми як у Каїна), más malo que Caín (гірший ніж Каїн).

Експресивність і стилістичне навантаження імен забезпечують їх здатність схвалювати певні вчинки чи риси або ж критикувати чи висміювати їх, саме тому поряд з ВН вживається атрибут, виражений прикметником, що вживається у формі ступеня порівняння, наприклад: *poderoso caballero es Don Dinero* (владний сеньйор Дінеро (dinero – гроші), *más listo que Cachucha* (проворні ший ніж Качуча), *más valiente que Cid* (сміливіший ніж Сід), *alegre como un Cupidillo* (веселий як Купідон), *más paciente que Job* (терплячіший ніж Іов), *más casto que José* (чистіший ніж Хосе), *loco que Penalti* (божевільніший ніж Пенальті), *más feo que Picio* (страшніший ніж Піціо), *más tonto que Pechote* (дурніший ніж Печоте).

Таким чином, фразеологізми творять такі ознаки мовлення, як образність, емоційність і семантичну точність.

ВН – ключові компоненти паремій. З одного боку, антропоніми у складі прислів'їв та приказок виконують диференційну функцію – вказують на певний суб'єкт, вирізняють серед інших як явище одичне, індивідуально-неповторне, аз іншого боку, функціонують як знаки, символи, що разом з іншими елементами творять канву фольклорного тексту.

Аналіз різних паремій допомагає з'ясувати природу таких ФО, а також їх місце та особливості функціонування в мовній системі та у малому жанрі фольклору зокрема. Будучи продуктом мовотворчості народу, ФО в переважній більшості своїй мають стале, чітко окреслене, емоційно забарвлене і художньо оформлене значення.

ФО відтворюють особливості світосприйняття етносу, його цінності, стереотипи та специфіку словотворчості. Семантична структура досліджуваних одиниць має антропоцентричний характер з переважно пейоративною конотативністю. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що ономастичний компонент ФО робить їх культурно маркованими, впливає на їх зміст особливим чином, привносячи свій колорит, зумовлений такими чинниками як етимологія фразеологізму, ставлення народу до ВН або до явища чи події, з котрими онім пов'язаний.

Опис семантичних, структурно-граматичних і семантико-граматичних властивостей ФО з ОК, особливостей їх фразетворення дозволить розв'язати проблему систематизації даної мікросистеми й визначити їх місце у фразеології та пареміології. Результати багатоаспектного аналізу дадуть досить докладне уявлення про специфіку досліджуваного корпусу одиниць на тлі інших, що не мають у своєму складі ВН.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б. М. Українські власні назви (антропонімії й топоніми) в англійському написанні // Мовознавство. — 1993. — № 1. — С. 3 — 15
2. Денисова Г.В. В мире интертекста: язык, память, перевод. — М.: «Азбуковник», 2003. — 298 с.
3. Ковшова М.Л. Культурно-национальная специфика фразеологических единиц: Когнитивные аспекты: Автореф. дис. ...канд. филол. наук / Ин-т языкознания. РАН.-М., 1996.-22 с.
4. Крысин Л.П. Язык в современном обществе. — М.: Просвещение, 1977. — 192с.
5. Никитина С.Е. Устная народная культура и языковое сознание. — М., 1993.— 188с.

6. Черданцева Т.З. Идиоматика и культура: Постановка вопроса // Вопр. языкознания. – М., 1996. – № 1. – С. 58-70.
7. Carbonell Basset D. Diccionario panhispánico de refranes. Barcelona, Herder, 2002, 528 p.
8. Gonzáles J.L. Refranero temático. Madrid, Edimat libros, 1998, 432 p.
9. G.Campos J., Barella A. Diccionario de refranes, Madrid, 2000.
10. Iribarren J.M. El porqué de los dichos. Madrid, 1974.
11. Junceda L. Diccionario de refranes. Madrid, espasa, 1998, 136 p.
12. Res Philologia –II. Филологические исследования. Сб. ст. памяти ак. Г.В. Степанова.- Санкт-Петербург: ООО «Издательство «Петрополис», 2001 – 376 с.
13. Sbarbi J.M. Diccionario de refranes, adgios, preverbios. Madrid, 1922, 544 p.

УДК 811.161.2'38

*Максим'юк Н.В.
(Чернівці, Україна)*

КОМУНІКАТИВНА ОПЕРАЦІЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В МОВЛЕННЄВОМУ АКТІ ВІДМОВИ

Стаття присвячена аналізу прагматичного аспекту категорії заперечення в комунікативному акті відмови. Визначено логіко-прагматичну основу комунікативного акту відмови, виявлено конфігурації реакції відмови на різні типи стимулів.

Ключові слова: *категорія заперечення, комунікативний акт відмови, конфігурації реакції відмови, комунікативні відтінки відмови.*

Статья посвящена анализу прагматического аспекта категории отрицания в коммуникативном акте отказа. Определена логико-прагматическая основа коммуникативного акта отказа, выявлены конфигурации реакции отказа на различные типы стимулов.

Ключевые слова: *категория отрицания, коммуникативный акт отказа, конфигурации реакции отказа, коммуникативные оттенки отказа.*

The article describes the analysis of pragmatical aspect of refusal category in the communicative act. Logically-pragmatic basis of communicative act of refusal is defined, configurations of refusal reaction on different types of incentives is disclosed.

Key words: *category of refusal, communicative act of refusal, configurations of refusal reaction, communicative undertones of refusal.*

Комунікативно-функціональний аспект категорії заперечення слугує підґрунтям для реалізації низки мовленнєвих актів, із-поміж яких виокремлюють комунікативний акт відмови. Акт відмови — це реагування мовця, що відбувається не просто у вигляді механічної реакції, а функціонує через складні процеси у свідомості, результатом яких є актуальні конфліктні установки мовця як специфічно сформовані позиції людської пове-